

SEZAI KARAKOÇ'UN PİYESLERİNDE ANLATICI KULLANIMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Şeyma ŞAHİNKAYA*

ÖZ

Türk edebiyatında büyük ölçüde şair kimliği ile tanınan Sezai Karakoç tiyatro türünde de eser vermiştir. *Ertelenen Düşün, Çeyiz, Perde, Görev ve Armağan* adlı beş kısa piyes yazan Karakoç'un bu yönü üzerinde çok durulmamıştır. Aynı zamanda, tiyatronun edebî bir eser olarak incelenmesinde "anlatıcı" unsuru da son yıllara kadar ihmal edilmiştir. Bu makalemizde Sezai Karakoç'un bu beş piyesini anlatıcı unsuru açısından ele alacağız. Yazarın anlatıcıdan ne şekilde yararlandığını irdeleyerek bu unsurun piyeslerindeki işlevini tespit etmeye çalışacağız. Makalemiz ile Türk tiyatrosu incelemelerine ve Sezai Karakoç hakkında yapılan çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktayız.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu, Piyas İnceleme, Anlatıcı.

AN EXAMINATION ON THE USAGE NARRATOR IN SEZAI KARAKOÇ'S PICES

ABSTRACT

Sezai Karakoç, who is widely known for his poet identity in Turkish literature has written pieces. Karakoç, who wrote five short plays as *Ertelenen Düşün, Çeyiz, Perde, Görev* and *Armağan*, has not been emphasized on this aspect of his. Therewithal, in the analysis of theater as a literary work, the "narrator" element has been neglected until recently. In this paper, we would deal with the five plays of Sezai Karakoç, whose plays have not been studied so much in terms of narrator. We will try to determine the function of this element in the pieces by examining how author uses the narrator in his pieces. With this paper, we aim to contribute to the studies of the Turkish theater and studies on Sezai Karakoç.

Keywords: Sezai Karakoç, Republican Era Turkish Theatre, Piece Analysis, Narrator.

1. Giriş

Tiyatro üzerine yapılan çalışmalarda tiyatronun daha çok sahne boyutu üzerinde durularak tiyatronun bir gösterme sanatı olduğu vurgulanmaktadır. Oysaki "*Belirli bir zaman diliminde, seyirci karşısında sahnelenmek amacıyla yazılan piyesler tiyatronun edebî boyutunu oluşturur*" (Şen, 2017a:15) ve piyeslerin edebî olarak incelenmesinde şahıs kadrosu, tema, kurgu, mekân, zaman ve anlatım teknikleri kadar, çoğu zaman göz ardı edilen (Şen, 2017b: 21) anlatıcı unsuru da önem taşımaktadır. Tiyatro; roman ve hikâye gibi vak'aya dayalı bir edebî tür olduğu için bu tip eserlerde olay ve durumları okuyucuya aktarma görevini taşıyan (Çetin, 2015: 105) anlatıcının piyeslerde yok sayılması doğru olmayacaktır. Bu makalemizde tiyatro ve senaryo tarzı eserlerde anlatıcı unsurunu ele alan çalışmalara (Şen, 2017a: 273-287; Şen, 2017b: 21-37; Çetin, 2019: 139-145) Sezai Karakoç'un piyeslerini inceleyerek katkıda bulunmaya çalışacağız.

Sezai Karakoç şiir, hikâye, düşünce yazısı gibi çok farklı türlerde eser vermiştir. Bununla birlikte o, en çok şiirleri ve düşünce yazıları ile ön plandadır. Sezai Karakoç'un diğer eserlerinin yanında *Piyas I* ve *Armağan* adlı iki tane tiyatro kitabı da vardır. Bunlardan *Piyas I; Ertelenen*

* Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi. ORCID: 0000-0001-7517-8768.

Düğün, Çeyiz, Perde ve *Görev* olmak üzere dört kısa piyesten oluşmaktadır: “*Bu kitabı oluşturan piyeslerden Ertelenen Düğün 23 Haziran 1977’de Diriliş Pazartesi-Perşembe Günlüğü’nde, Çeyiz Haziran 1980’de Aylık Diriliş Dergisinde yayınlanmıştır. Perde ve Görev isimli piyesler ise dergide yayınlanmadan kitaba girmiştir*”(Karakoç, 2016: 9). Sezai Karakoç’un *Armağan* adlı diğer piyesi ise Fuzuli’nin *Hadikatü’s-Sü’eda* adlı eserinden uyarlanmıştır (Şen, 2018: 356) ve beş tablodan oluşmaktadır. Karakoç, bu şekilde beş piyes yayımlamış olmasına rağmen onun bu yönü üzerine eğilen çalışmalar oldukça az ya da kapsam olarak kısıtlıdır.¹

Piyeler I adlı eser *Ertelenen Düğün* piyesi ile başlamaktadır. Bu piyes, meydana gelmesi zor olan olayların oluşma arifesinde Genç Adam’ın olayları ve sorunları arkada bırakarak gitmek istemesi ile başlar. Evlenmek üzere olduğu Genç Kız ile diyaloglarında bu hicretin dönüşünden sonra olacak diriliş aşkına düğünün ertelenmesine karar verilir. Genç Adam’ın gidişi ile piyes sonlandırılır. Aynı konunun devamı niteliğindeki *Çeyiz* piyesi ise Genç Kız’ın çeyiz odasında sabaha doğru çeyizine karşı olan düşüncelerini dile getirmesi ile başlar. Piyenin devamında piyese dâhil olan şahıs kadrosunun çeyiz hakkındaki düşünceleri aktarılır. Piyes gece sabaha ulaşınca sona erer. Üçüncü piyes olan *Perde*’de yedi tablo bulunmaktadır. Piyes, Üsteğmen Aydın’ın Teğmen Polat’ı hastanede ziyaret etmesi ile başlar. Tabiat ve savaş gibi konuların ardından şair ve şiir konularına gelinerek Polat’ın geçmişinde yazmış olduğu şiirler ile bağlantı kurulur. Polat’ın hasta hâlde tekrar göreve dönmesi savaşın ne kadar ciddi bir boyutta olduğunu vurgulamaktadır. Savaşın toplum üzerindeki olumsuz yansımaları ele alınır. Son olarak başta Üsteğmen Aydın, Teğmen Polat’ın ve diğer birçok askerin şehit olması sonucu Albay’ın geride kalan askerlere yapmış olduğu konuşma ile eser son bulur. Dördüncü piyes olan *Görev* ise dört tablodan oluşmaktadır. Eser bir kıyı gazinosunda, dört arkadaşın bir “görev” verecekleri kişiyi beklemesi ile başlar. Bu şahısların görev için gittikleri kasabada görevin sonuçlanmasının ardından polis tarafından kasabadan çıkartılmaları ve son görev için tekrar yola çıkmaları ile piyes bitmektedir.

Sezai Karakoç’un *Armağan* adlı piyesi beş tablodan oluşmaktadır. Eserin birinci tablosu, Hz. Yusuf’un zindanın penceresinden önce bir serçe, sonra deve ve tüccar ile konuşmasıyla başlar. Hz. Yusuf, tüccarın Hicaz’a değil Kenan iline gitmesi için kazancının iki katı fazlası değerinde bir yakut verir ve tüccar ile babası Yakub Peygamber’e selam gönderip duasını ister. İkinci tablo, Kenan iline ulaşan tüccar ve Hz. Yakub’un konuşmaları ile devam eder. Üçüncü tablo, bir cümleden oluşmaktadır. Dört ve beşinci tablolar ise birer paragraftan meydana gelir. Dördüncü tabloda Hz. Yusuf’un zindanda bekleyiş durumu anlatılır. Beşinci tabloda ise Hz. Yakub Peygamber’in duası ile son bulur.

Sezai Karakoç’un bu beş kısa piyesine genel olarak bakıldığında fikrin duyguyla koşut bir şekilde gittiği ve neredeyse her satır aralığında “mutlak hakikat”i anlatma amacının ağır bastığı görülmektedir (Karataş, 1998: 397).

2. Sezai Karakoç’un Piyeslerinde Anlatıcı Unsuru

Tiyatronun edebî boyutunu oluşturan piyeslerde “yazar anlatıcı” ve “karakter anlatıcı” olmak üzere iki çeşit anlatıcı karşımıza çıkmaktadır (Şen, 2017b:21). Çalışmamızda Sezai Karakoç’un yukarıda bahsettiğimiz beş piyesini “karakter anlatıcı” ve “yazar anlatıcı” bağlamında örneklerle inceleyeceğiz.

¹ Örneğin Şakir Diclehan, Karakoç hakkındaki geniş kapsamlı kitabında yazarın piyeslerine sadece iki buçuk sayfa ayırmıştır (Diclehan, 2015: 611-613).

Tiyatroda karakter anlatıcı, şahıs kadrosunda yer alan ve okuyucuyla/seyirciyle kimi zaman konuşan kimi zaman onlara konu hakkında bilgi veren kişidir. “*Karakter anlatıcı yazarla okuyucu/seyirci arasında iletişim kuran bir üst kişilik olarak karşımıza çıkar*” (Şen,2017b: 22). Sezai Karakoç sadece *Görev*'in ikinci tablosunda “Ufak Bir Söyleşi” başlığı altında piyesin şahıs kadrosu dışında bir “Anlatıcı”yı sahneye çıkartır ve ona sevgi üzerine bir konuşma yaptırır:

“Şimdi sizinle, izin verirsiniz, ufak bir söyleşide bulunacağım. Ben kim miyim? Anlatıcı. Evet, anlatıcı. Oyunlarda bir anlatıcı vardır çoğu kez, seyirciye yardımcı olur. Ben, şu ana kadar, sıkıcı olamamak için ortalıkta pek gözükmek istemedim. Herkes, kendi rolüyle anlatmak istedi ne demek istediğini. Ama, demin, tartıştık arkadaşlarla. Laf anlatamadım onlara. Ben yeterli buluyorum anlatılanları. Ama, onlar, ısrar ediyor konuşmamda. Onları kırmamak için şuracıkta bir iki söz edeyim dedim.” (Karakoç, 2016: 101-102)

“Anlatıcı” böyle bir giriş yaptıktan sonra *“Efendim, ben, sevgiden yanayım. Eğer bir aşırılık yapacaksak, sevgiden yana olsun bu. Nefretten, kinden, itirazdan yana değil. Bir sıkıntı çekeceksek, bir çilemiz olacaksa, sevgiden ötürü olsun. Sebebi sevgi ve saygı olsun. Çiçeklerde, kuşlarda, kuzularda, bitkilerde, hayvanlarda, her yerde ve her şeyde, sevgi var, görmüyor musunuz? Yerde ve gökte sevgi var. (...)”* (Karakoç, 2016: 102) şeklinde konuşmasına devam eder. Yaklaşık iki sayfa süren bu tirat ile yazar kendi düşüncelerini doğrudan ifâde etmek için eserin olay akışını keserek “Anlatıcı”dan yararlanmıştı (Şen, 2017b: 26).

Piyeslerinde karakter anlatıcıya bir kere yer veren Karakoç, yazar anlatıcıdan daha geniş bir şekilde yararlanmıştı. Piyesler, bilindiği üzere karakterlerin diyalog ve monologlarından oluşmaktadır. Yazarlar karakterlerin davranışlarını, fiziksel ya da kişilik özelliklerini, ışık-ses unsurlarını parantez içi bilgiler ile okura sunmaktadırlar. Piyeslerdeki bu parantez içi açıklamalar “yazar anlatıcı” olarak kabul edilmektedir (Şen, 2017b: 27-28).

Sezai Karakoç'un bütün piyeslerinde “yazar anlatıcı” kullanılmıştır. Yazar piyeslerin başlangıç kısmında diyaloglardan önce okuyucuya/seyirciye içerisinde bulunulan durumu, kişileri tanıtmak için parantez içi bilgiler vermiştir. Örneğin, *Perde* piyesinin birinci tablosunun başında yazar anlatıcıdan mekânı ve şahısları tanıtmak amacıyla yararlanmıştı:

“(Bir hastane odası. Yatakta yirmibeş-otuz yaşları arasında, uzun boylu, sarışın bir genç oturuyor. Kapı açılır ve içeri hastabakıcı kıyafetinde bir asker girer.)

HASTABAKICI ASKER- Kumandanım, sizi üsteğmen Aydın görmek istiyor. İçeri alayım mı?
POLAT- Al.

(Asker kapıya gider, konuğu içeri alır. Üsteğmen orta boylu, aynı yaşlarda, esmer, hafif yuvarlak yüzlüdür.) (Karakoç, 2016: 35)

Bu alıntıda yazar anlatıcı aracılığıyla mekânın hastane odası olduğunu, Polat'ın ve Üsteğmen'in fiziksel özelliklerini öğrenmekteyiz.

Çeyiz piyesinde de buna benzer bir şekilde merkezi kişi olan Genç Kız'ın çeyizi hakkında Yatır'ın düşüncelerinin aktarıldığı bölümden önce yazar, parantez içi açıklamalardan yararlanmıştı:

“(Sahneyi, hafif bir ışık kaplar. İnsanın kendi kendisiyle konuşması, yani bir iç konuşma gibi bir anlatımla.)

Allahım, kasabamızda yeni bir hava var. Bir taze hava. Bir diriliş havası. Kıyametten sonraki bir gün ağarışı. İnsan yeniden yaratılıyor gibi ya da. Bir çeyiz kotarıyor. Sen onu

bereketlidir. Bir genç kızın düşü, ana rahminde bir insanlık minyatürü gibi mayalanıyor. Sen onu kevserle mayalandır ve kabart... Bir çeyiz kuruluyor. Sen onu gül şurubu gibi allandır ve gelin duvağı gibi, pullandır... Dua kervanlarıyla onu güneşin doğduğu bölgeye ilet... Namazlar ve oruçlar olsun hakikî çeyiz yükü.(...)” (Karakoç, 2016: 29)

Karakoç'un benzer şekilde yazar anlatıcıdan piyeslerinin sonunda da yararlandığı görülmektedir. Yazar, okura/seyirciye bu şekilde piyesin sonu/kapanışı hakkında bilgiler vermektedir. *Ertelenen Düğün* piyesinin son kısmı buna örnektir:

“GENÇ ADAM- Bekle, şu veya bu şekilde sana mutlaka döneceğim.

GENÇ KIZ- Seni bekleyeceğim.

(Perde kapanırken, silüetler iyice kararır; ilkin kızın silüeti söner, erkeğin silüeti tam bir gölge halinde iyice büyür; büyür, doğuyu, batıyı ve tün yönleri kaplayarak kaybolur.)” (Karakoç, 2016: 20)

Sadece konuşmalardan oluşan bir piyeste okuyucunun şahısların hareketlerini bilmesi mümkün değildir. Bu sebeple piyes yazarları diyaloglarda verilmesi mümkün olmayan bu şekildeki bilgileri parantez içindeki açıklamalar vasıtasıyla okura aktarırlar (Şen, 2017b: 27). Örneğin, *Görev* piyesinin ikinci tablosunda yazar anlatıcı olarak değerlendirdiğimiz parantez içi açıklamalarla Kadın ve Mehmet arasında geçen diyalog esnasındaki Kadın'a ait hareketleri ve tepkilerini yazar bize söylemektedir. Parantez içi kısımları çıkardığımızda bunları bilmemiz mümkün olmayacaktır:

“KADIN -(İçeri girmeleri için yol açmak üzere biraz geri çekilerek) Doktor musunuz? Öyleyse buyurun içeri.

MEHMET -Hayır, doktor değiliz, ama...

KADIN -(Biraz sertleşerek) Ama ne!.. Biz doktor bekliyoruz. Çocuk ağır hasta.

YUKARIDAN BİR SES - Kimmiş gelen? Doktorsa neden yukarı çıkarmıyorsun?

KADIN- Doktor değilmiş. Ama... (Duraksar, sonra devam eder.) Daha anlayamadım kim olduğunu. (Mehmed'e dönerek) Kimsiniz?” (Karakoç, 2016: 89)

Yazar anlatıcı, diyaloglar arasında olay akışına müdahale etmemiştir, sadece gerekli yerlerde kahramanların hareketlerini parantez içi açıklamalar ile belirtmiştir. Yazar bu bilgilendirmeleri son derece objektif bir şekilde okura sunmuştur. Sezai Karakoç, aynı tekniği *Perde* piyesinin birinci tablosunda Teğmen Polat ve Üsteğmen Aydın'ın hastanedeki diyaloglarında kullanmıştır:

“POLAT -Savaş (ıstırapla duraklar ve düşünür), evet savaş, zaman ve tabiat hakkındaki düşünce ve duygularımızı da alt üst etti. Vakit, saatlerin içine atılmış bir avuç biber gibi.

AYDIN - (merakla) Polat bey, şiirle hiç ilgilenir misiniz? Konuşmanız bana biraz bunu hatırlattı da.

POLAT - (gülümseyerek) Hayır. Yani şiir falan yazmam. Şüphesiz sever ve okurum. Şair arkadaşlarım da oldu. Ama tartışmaları bana umutsuzluk verdi diyebilirim. Onlara bakınca, şairin de artık nesli tükenen bir yaratık olduğuna inanır gibi oluyorum.” (Karakoç, 2016: 36)

Karakoç, *Armağan* piyesinde yazar anlatıcıdan daha geniş bir şekilde yararlanmıştır. Bu piyesinin üçüncü, dördüncü ve beşinci tabloları tamamen yazar anlatıcıya ait cümlelerden oluşmaktadır ve buralarda karakterlerin diyalogları yer almamaktadır. Yazarın yapmaya çalıştığı şeyin daha anlaşılır olması için bu üç tabloyu olduğu gibi alıntılıyoruz:

Üçüncü tablo: “Bir ovada bir devenin ardında bir adam...” (Karakoç, 2007: 23)

Dördüncü tablo: “Bir zindan hücrelerinde, kapalı pencerenin altında, genç bir insan, pencerenin açılacağı gecenin gelişini bekliyor, yüzü duvara dönük.” (Karakoç, 2007: 29)

Beşinci tablo: “Bir çile hücrelerinde, yüzünü örtmüş Peygamber, o genç için, o yolcu için, o deve için, bütün dertliler için, kurtulması gerekli bütün insanlar için, tüm insanlık için, gözlerini göklere dikip yardım uman bütün yaratıklar için Tanrı'ya yalvarıyor, diz çökmüş sert taşlar üstünde ve elleri yukarda, göğe ulaşmışçasına yukarda.” (Karakoç, 2007: 33)

Yazar, konuşmaların olmadığı bu üç kısa tabloda sadece görüntü ve hareketlere yer vermiştir. Bunu diyalog dışında yapabilmeyen tek yolu yazar anlatıcıdan yararlanmaktır. Piyes sahnelendiği yazar anlatıcıya ait bu cümleler şahısların hareketlerine dönüşecektir. Bu noktada yazar anlatıcı, okuyucuya hareket ve görüntüler hakkında bilgi verirken aynı zamanda oyunculara da nasıl hareket etmeleri gerektiğini söylemektedir. Karakoç'un yazar anlatıcıdan bu şekilde geniş olarak yararlanması Necip Fazıl'dan gelen bir etki olarak düşünülebilir. Necip Fazıl, piyeslerinde yazar anlatıcıyı oldukça geniş ve işlevsel bir şekilde kullanmıştır (Şen, 2017a: 282-284). Ayrıca Karakoç'un Necip Fazıl'ın piyeslerinden özellikle içerik ve karakterizasyon açısından etkilendiği bilinmektedir (Şen, 2018: 363). Aynı düzlemde anlatıcı kullanımı bakımından da Karakoç'un Necip Fazıl'dan etkilendiğini düşünmemiz mümkündür.

Çalışmamızda incelediğimiz *Piyesler I* ve *Armağan* adlı eserlerde “yazar anlatıcı” ve “karakter anlatıcı” dışında sesler ve korolar, anlamı ve mesajı tamamlayıcı ve pekiştirici nitelik taşıyacak şekilde kullanılmıştır. Bunlara *Armağan* piyesi birinci tabloda bir alıntı ile örnek verebiliriz:

“SESLELER

Doğu yeli! Haber getirdin mi o sevgiliden?

Bir haber, gelerek kederlerimizi alıp götürün.

Sabaha aitsin, uyanık ol uyanık, Tanrı için,

Bizden ona, ondan bize selâm armağanını

getirip götürürken.” (Karakoç, 2007: 10)

3. Sonuç

Türk edebiyatında birçok türde önemli eserler veren Sezai Karakoç'un *Ertelenen Düşün*, *Çeyiz*, *Perde*, *Görev* ve *Armağan* olmak üzere beş kısa piyesi vardır. Yazar, piyeslerinde hem karakter anlatıcıdan hem yazar anlatıcıdan yararlanmıştır. İncelemiş olduğumuz bu piyeslerde Karakoç, şahıs kadrosunun tanıtımı, mekânın tasviri, karakterlerin davranışları hakkında bilgi vermek için ve piyeslerin başlangıç ve bitiş bölümlerinde okuyucuyu/seyirciyi bilgilendirmek için yazar anlatıcı kullanmıştır. Dolayısıyla Karakoç'un piyeslerinde çoğunlukla yazar anlatıcıdan yararlandığı görülmektedir. Bu noktada yazarın bu unsuru oldukça işlevsel kullandığını söylememiz mümkündür. Karakter anlatıcıdan ise sadece *Görev* piyesinin ikinci tablosunda sevgi hakkındaki kendi duygu ve düşüncelerini dile getirmek için istifade etmiştir.

KAYNAKLAR

- Çetin, N. (2015). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetin, C. (2019). *Necip Fazıl Kısakürek'in Senaryo Romanları Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın: Bartın Üniversitesi.
- Diclehan, Ş. (2015). *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*. Ankara: Lim Yayınları.
- Karakoç, S. (2007). *Armağan*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2016). *Piyesler I*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karataş, T. (1998). *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Şen, C. (2017a). *Körlüğü Zedelemek: Necip Fazıl Kısakürek Tiyatrosu Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Şen, C. (2017b). "Edebi Bir Tür Olarak Tiyatroda Anlatıcı Meselesi". *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2): 19-39.
- Şen, C. (2018). "Sezai Karakoç'un Piyeslerinde Necip Fazıl Kısakürek Etkisi". *Art-Sanat* (9): 351-365.